

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію
ПОДОЛЯКІНОЇ ОЛЬГИ ВАСИЛІВНИ
«МОВНИЙ ВИМІР ФІЛОСОФСЬКО-ОСВІТНЬОГО ДИСКУРСУ:
ТЕНДЕНЦІЇ РОЗГОРТАННЯ У СУЧАСНИХ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ
КОНТЕКСТАХ»,
поданої на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук
зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти

Сфера освіти є найбільш очевидним майданчиком для розгортання дискурсу – тут завжди зустрічаються різні покоління, різні цінності, різні світогляди, представники різних соціальних груп, носії різних переконань. Не дивно, що усе це продукує плідний ґрунт для дискусій і множинних філософських концептуалізацій. Такі концептуалізації виявляють конкурентні і водночас багато у чому нерідко комплементарні мовні репрезентації самої філософії освіти. Адже філософія освіти як рефлексія освітнього дискурсу сама є дискурсом, який у чомусь відтворює, а у чомусь ускладнює свій предмет у його основних характеристиках.

Філософська рефлексія не просто відображає світ, а здатна вносити у нього зміни завдяки тому, що людина керується плодами своєї рефлексії – які можуть створити те, чого раніше не було. Людям приходять в голову різні ідеї і перевірити їх можна на практиці, але раніше все ж краще їх все ж обговорити з іншими людьми. Так з'являється дискурс різних рівнів – більш чи менш компетентний. Філософський дискурс є найбільш вільним і розкутим, не обтяженим емпіричними зобов'язаннями, а тому найбільш продуктивним на нові і сміливі ідеї. Таким чином, філософія освіти являє собою творче осмислення перспектив освіти, мовний вимір же філософсько-освітнього дискурсу водночас присвячений мови як засобу ведення дискурсу, так і мові як предмету дослідження філософії освіти. Дана дисертація представляє обидві місії філософсько-освітнього дискурсу щодо мови, з деяким ухилом у переважання авторського інтересу до мови саме як до

головного засобу усієї соціальної, і передусім освітньої комунікації. Все це зумовлює безумовну суспільну та наукову актуальність теми даного дисертаційного дослідження.

Авторкою чітко сформульовано об'єкт і предмет дослідження, коректно визначено його мету, для досягнення якої окреслено комплекс взаємопов'язаних наукових завдань. Тому можна стверджувати, що актуальні та значущі для вітчизняної і світової науки положення були виявлені авторкою в результаті досягнення нею чітко сформульованої мети дослідження – експлікації мовних репрезентацій філософії освіти як постмодерного освітнього дискурсу у його філософських рефлексіях і в умовах глобалізованого суспільства. Для досягнення цієї мети дисертантка сформулювала завдання, які визначили структуру дисертаційного дослідження. Серед положень, які заслуговують на увагу, є як ті, які дисертантка винесла на захист, так і ті, які наповнюють висновки до її дослідження.

На наш погляд, дисертаційне дослідження Ольги Василівни Подолякіної має низку сильних сторін, на яких варто зупинитися окремо.

У першому розділі свого дослідження дисертантка зосереджує увагу на аналізі дискурсивної освіти, причин її появи та її розмаїтих втілень. Адже фактично і комунікативність, і діалогічність освіти виступають як різні прояви її дискурсивності. Важливим внеском авторки у вітчизняну науку є виявлення сутнісних кореляцій між постнекласичною наукою, постіндустріальною економікою і постмодерною культурою. Таким чином, виявляється, що становлення постмодерної філософії освіти не є примхою методологів, але запитом самого життя: постмодерні риси у філософії освіти з'являються не як поверхневі стилізації, але як відповідь на виклики часу. Постмодерні підходи у філософії освіти і у самій освіті дають не просто тимчасові конкурентні переваги, але готують людину до адекватних відповідей на ті виклики, які сьогодні є ще невідомими. Крім усього іншого, сама дискурсивність, тобто здатність вирішувати питання у взаємодії з

іншими, через погодження позицій ще на етапі прийняття рішення вже значно підвищує шанси на успіх при реалізації проекту у майбутньому.

У другому розділі авторка аналізує глобальні загрози та глобальні можливості, які обумовлюють функціонування сучасної системи освіти у будь-якій країні сучасного світу. Дисертантка аргументовано доводить: глобальні трансформації перетворили сучасну економіку на економіку освіти. Це означає, що економіка не просто критично залежить від своєчасно отриманої і якісної освіти – фактично мова йде вже про освіту впродовж усього життя для кожного. Таке відбувається не лише тому, що потрібне постійне удосконалення фахових здатностей кожного працівника. Це також суттєвий чинник узалежнення економіки від освіти. Але радикально новою обставиною є те, що сучасна економіка все більше своїм основним продуктом має саму освіту. Освіта із засобу для економіки перетворюється все більше на мету економіки: саме у сферу освіти все частіше переносять і наукові відкриття, і підготовку політичних рішень, і навіть отримання головного продукту сучасної економіки – людського капіталу. Варто також позитивно оцінити виявлення дисертанткою того механізму, завдяки якому відбуваються соціальні зміни у сучасному суспільстві: «самі освітні інститути мають прийняти як принципи своєї повсякденної роботи принципи децентричності..., мережевого соціального зв'язку..., варіативності і взаємозамінності..., гнучкого конструктивізму..., розвитку колективного комунікативного розуму...» (с. 11 автореферату).

У третьому розділі свого дослідження «Філософсько-мовні проекти радикальної зміни дискурсу освіти: ідейні основи та дискурсивні і комунікативні концепції» дисертантка звертається до таких основних філософських концепцій, які репрезентують мовну проблематику: постмодерна філософія мови, аналітична філософія, герменевтика, теорії практик і теорії перформативності. Важливим є таке положення у параграфі 3.3 дисертації: «Мова також є соціальним інститутом і мовленнєві практики відбуваються не довільно, але як варіації втілення певної інституційної

норми». Дійсно, теорії практик нерідко розглядають як радикальну альтернативу не лише субстанціалізму, але й теорії соціальних інститутів – однак, дисертантка справедливо зауважує щодо хибності такого протиставлення.

Завдяки використанню широкої теоретичної та емпіричної бази, адекватної методології, широкої апробації отриманих результатів на наукових конференціях достатньо обгрунтованими є наукові положення, висновки і рекомендації дисертації. Друковані праці дисертантки мають як належне теоретичне, так і несумнівне практичне значення, оскільки аналізують тему мовних репрезентацій постмодерної філософії освіти на конкретних освітніх прикладах та пропонують концептуальні моделі, придатні для застосування в системі освіти України. Матеріали дослідження можуть слугувати основою для підготовки нормативних курсів, підручників і навчальних посібників із філософії освіти, педагогіки, соціальної філософії, політичної філософії, а також спеціальних соціальних та гуманітарних наук.

Зокрема, авторка всебічно аналізує як класичні філософські тексти на тему соціальної місії філософії освіти, так і той сучасний постмодерний суспільний контекст, який на новому рівні актуалізував тему соціальної відповідальності освіти – передусім, набуття усіма суспільними процесами рефлексивності та дискурсивності. Проаналізовано дискурсивність не лише як соціальний феномен посилення суспільної ролі мови, але і як потужний чинник соціальних трансформацій, дослідження і концептуалізація якого лише посилюють його суспільний вплив. Мова постає як основний шлях для поширення розгалужених і насправді мережевих впливів дискурсу на зростання якості соціальної комунікації. Саме сфера освіти пропонує найбільш демократичні механізми залучення майбутніх громадян до суспільного дискурсу – однак, лише за умови належної підготовки тих, хто організовує освітній процес. Для цього необхідно переосмислити ті можливості, які відкрила критична філософія освіти та постмодерн.

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження в цілому, слід все ж висловити кілька зауважень та побажань.

По-перше, авторці не вдалося повною мірою реалізувати потенціал використання теорії комунікативної дії як однієї з важливих філософських рефлексій ролі мови у суспільстві. Зокрема, можна було би проаналізувати граничне обґрунтування як спосіб забезпечення справедливого обговорення і рівної участі усіх його учасників у висуванні і оцінці тез для обговорення. Це дало би можливість краще прояснити процедурну основу дискурсу.

По-друге, авторка побіжно критично згадує використання синергетики як засобу пояснення освітніх процесів. Хотілося би почути більш розгорнуте обґрунтування цієї критики, адже й досі до цієї методології звертаються не лише у філософії науки, а й у філософії освіти, а подекуди й у педагогічній теорії.

По-третє, не до кінця розкрито роль критичної філософії освіти у становленні постмодерної філософії освіти. Авторка вказує на суттєвий вплив першої на останню і водночас тверджує, що надмірна критичність щодо освітніх інститутів перешкоджає опертю на них у освітньому процесі, тобто дистанціюється від критичної філософії освіти. Чи не з'являється тут певна суперечність?

По-четверте, у роботі подекуди зустрічаються одруки та редакційні огріхи, які не перешкоджають адекватному розумінню авторського задуму і цілісного сприйняття тексту як виконаного у академічному стилі.

При цьому слід зазначити, що висловлені побажання і зауваження спрямовані на уточнення окремих аспектів втілення авторської концепції дисертації і ніяк не ставлять під сумнів актуальність, новизну, теоретичне та практичне значення дисертаційної роботи в цілому і не заперечують наукову цінність даного дисертаційного дослідження.

Таким чином, дисертація Ольги Василівни Подолякіної є оригінальним, доволі глибоким і доказовим, а також завершеним науковим дослідженням, в якому авторкою отримано нові наукові результати, які у своїй сукупності

дають усі підстави стверджувати, що мету дисертації – експлікацію мовних репрезентацій філософії освіти як постмодерного освітнього дискурсу у його філософських рефлексіях і в умовах глобалізованого суспільства – успішно досягнуто. Ці результати отримані у результаті філософсько-освітнього дослідження – за його методологією, термінами та доказами. Відповідно, у дисертації вперше у вітчизняній науці представлено оригінальну концепцію мовних репрезентацій постмодерної філософії освіти. Також дисертанткою здійснено акуратні узагальнення здобутків, досягнутих іншими дослідниками раніше щодо зазначеної проблематики, на основі чого авторка розвиває один з важливих напрямів сучасної філософії освіти – дослідження сучасного філософсько-освітнього дискурсу у його мовному вимірі. Зміст автореферату дисертаційної роботи Ольги Василівни Подолякіної є тотожним основним положенням її рукопису.

Подана до захисту дисертація Подолякіної Ольги Василівни «**Мовний вимір філософсько-освітнього дискурсу: тенденції розгортання у сучасних соціокультурних контекстах**» виконана на належно високому теоретичному і методологічному рівнях, відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами), а її авторка цілком заслуговує присудження їй наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.10 – філософія освіти.

Доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософських і політичних наук
Черкаського державного технологічного університету

А.І. Бойко

О.Р. Тришар
Тришар